5. Хмілярчук, Н. С. Педагогічні умови організації навчальної практики майбутніх менеджерів туризму [Текст]: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Семенівна Хмілярчук. — Вінниця, 2007. — 270 с.

6. Якимович, Т. Д. Основи дидактики професійно-практичної підготовки : навчально-методичний посібник [Текст] / Т. Д. Якимович. — К. : Педагогічна думка, 2013. — 136 с.

УДК 316.624–053.6

Ж.В. Сидоренко, Вінниця, Україна / Sydorenko Zhanna, Vinnytsia, Ukraine
М. В. Побережна, Вінниця, Україна / Poberezhna Mariia, Vinnytsia, Ukraine

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Анотація. *В статті розглядаються теоретичні підходи та аналізуються дані емпіричного дослідження проблеми взаємозв'язку міжособистісних стосунків та аутоагресивної поведінки в юнацькому віці. Розглянуті теоретичні підходи до досліджуваної проблеми з точки зору психоаналізу, транзактного аналізу, поведінкової та екзистенціальної психології. Виявлено, що такі соціально-психологічні чинники, як вплив дисгармонійної сім'ї, незадоволеність міжособистісними стосунками в групі, з друзями та близькими людьми можуть слугувати передумовою ауто агресивної поведінки в юнацькому віці.*

В статті описані результати проведеного емпіричного дослідження серед 60 студентів на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського з використанням опитувальника самоставлення (В.В. Столін, С.Р. Пантілєєв) та методики «Незакінченні речення» (М. Сакса, С. Леві). Результати дослідження свідчать, що більшість опитуваних позитивно ставиться до себе, характеризується значним рівнем аутосимпатії, самоповаги та самоприйняття. Проте, частина студентів не вірить в свої сили, має значну схильність до самозвинувачення та негативні очікування щодо ставлення з боку інших; не бачить майбутнього, що свідчить про проблеми психологічного здоров'я цих юнаків та дівчат. Ці прояви можуть трактуватись як індикатори аутоагресивної поведінки.

Найбільш проблемними аспектами міжособистісних стосунків в опитуваних є відносини з батьком та з протилежною статтю, що, передусім, на наш погляд, пояснюється відсутністю батька в сім'ї та закладанням негативного життєвого сценарію.

Ключові слова*: юнацький вік, аутоагресивна поведінка, міжособистісні стосунки, психологічне здоров'я.*

Annotation. *The article deals with theoretical approaches and analysis the data of the empirical research of the correlation between interpersonal relationships and auto-aggressive behavior in juvenile age. The theoretical approaches to the investigated problem in terms of psychoanalysis, transactional analysis, behavioral and existential psychology were considered. It is revealed that such socio-psychological factors as the influence of a disharmonious family, dissatisfaction with interpersonal relations in a group, with friends and close people can serve as a prerequisite for aggressive behavior in juvenile age.*

The article describes the results of an empirical study conducted among 60 students based on the Vinnytsia Mikhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University with the use of S. Pantyleev's, V. Stolin's test questionnaire of personal self-conception and Sack's Sentence Completion Test. The results of the study indicate that the majority of respondents are positive about themselves, characterized by a significant level of auto-sympathy, self-esteem and self-acceptance. However, some students do not believe in their strength, have a significant propensity to self-accusation and negative expectations of attitudes from others. They do not see the future, which testifies to the problems of psychological health of these boys and girls. These manifestations can be interpreted as indicators of auto-aggressive behavior.

The most problematic aspects of interpersonal relationships among the respondents are the relationship with father and opposite sex, which, first of all, in our opinion, is explained by the lack of a parent in the family and the laying down of a negative life scenario.

Keywords: *juvenile age, auto-aggressive behavior, interpersonal relationships, psychological health.*

© Ж.В. Сидоренко, М. В. Побережна, 2018

Постановка проблеми. Кризові умови сучасного суспільства зумовлюють погіршення загального стану психічного та психологічного здоров'я молоді. Останнім часом все більш актуальною постає проблема аутоагресивної поведінки у зв'язку з її широким розповсюдженням від відтермінованого у часі саморуйнування до завершених суїцидів.

Як зазначає Л. Коробка, сьогодні все більшого значення набувають дослідження здоров'я в контексті гуманітарних дисциплін, особливо соціальної психології, яка займається вивченням механізмів, що орієнтують на здоровий спосіб життя, є пропагандою превентивної поведінки молоді [3].

Оскільки, міжособистісні стосунки виступають як одна з найважливіших сфер, в межах якої розгортається самоздійснення особистості, ми вважаємо актуальним розглянути яким чином особливості міжособистісних стосунків впливають на стан психологічного здоров'я особистості в юнацькому віці.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема міжособистісних стосунків у вітчизняній та зарубіжній психологічній науці в певній мірі досліджена. Г. Абрамова визначає міжособистісні стосунки як взаємозв'язки між людьми, які об'єктивно переживаються та у різній мірі усвідомлюються. У їх основі лежать різноманітні емоційні стани людей, які взаємодіють між собою та їх психологічні особливості [1, с. 185]. Потреба людини, що проявляться в бажанні постійно бути з людьми, встановлювати та зберігати позитивні стосунки з ними, отримала назву «афіліація» [2, с.195].

Взаємозв'язок характеру міжособистісних стосунків та психологічного благополуччя особистості простежується в численних емпіричних дослідженнях. Результати досліджень свідчать про зростання значимості цінності спілкування у студентів, починаючи з 3-го курсу, про негативний вплив самотності першокурсників на стан загального та психічного здоров'я, про тісний зв'язок між сімейними дисфункціями та вираженими проблемами психічного здоров'я [8].

Натомість, незадоволення потреби в дружбі та спілкуванні, негативно позначається на психологічному здоров'ї молодих людей.

В науковій літературі ґрунтовно досліджувались індивідуально-типологічні та соціально-психологічні чинники аутоагресивної поведінки. Дослідники К. Менінгер, Е. Шнейдман, В. Тихоненко, Л. Юр'єва зауважували, що провідне місце серед причин аутоагресії займають різноманітні психологічні та соціальні проблеми, зокрема, багаточисельні варіанти міжособистісних конфліктів у сім'ї та з близьким оточенням, низький рівень соціальних контактів [6; 9].

Найбільш часті стресові події, які провокують аутоагресивну поведінку, — смерть близької людини, розрив стосунків з коханою людиною, різноманітні міжособистісні конфлікти [7, с.44].

На думку Т.О. Ларіної, юнацький вік є одним із сензитивних періодів формування аутоагресивних тенденцій як психологічного патерну особистості. У ситуації стресового напруження, несформованої ідентичності, невизначеності майбутніх цілей, шляхів самореалізації відбувається деформація смисложиттєвих орієнтацій, порушується механізм соціально-психологічної адаптації особистості. Готовність юнака ризикувати, неусвідомлення ним реальної небезпеки штовхає його до екстремальних ризикованих форм поведінки [5].

Мета: виявити специфіку впливу міжособистісних стосунків на аутоагресивну поведінку в юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо проблему аутоагресії в міжособистісних стосунках в контексті різних психологічних підходів.

Так, у психоаналізі аутоагресія вважається захисним механізмом психіки — коли людина з будь-яких причин не може спрямувати агресивний імпульс на зовнішній об'єкт, через який він виник, вона спрямовує його на себе. «Агресія викликана соціумом, що створює непереборні перешкоди для реалізації найважливіших соціальних і духовних потреб, але проявити агресію на соціум немає ресурсів, досвіду, морального права, тому вона переноситься на власну особистість» [4, с.16].

Неблагополучна, дисгармонійна сім'я — мікросоціальний фактор аутоагресивної поведінки. Г. Амон виділив в основі аутоагресії порушення ранніх взаємостосунків «мати-дитина», «соматогенна мати» цікавиться станом дитини тільки тоді, коли та хворіє та страждає [6, с.26].

Представники транзактного аналізу вказують на особливу значимість негативного сімейного досвіду, який постачає матеріал для «сценарію життя» за типом саморуйнування. Б. і М. Гулдінг діагностують подібний сценарій у аутоагресантів. У кризових ситуаціях він актуалізується та реалізується [6; 9].

А. Елліс зазначав, що існує також залежність між індексами загальної соціальної депривації: низьким соціально-економічним статусом сім'ї, безробіттям батьків, поганими житловими умовами та підвищеним рівнем агресії, аутоагресії та інших форм антисоціальної поведінки серед молоді [6, с.27].

Деформація смисложиттєвих орієнтацій проявляється у недостатній осмисленості життя, невизначеності майбутнього, що призводить до того, що інтерес до життя виявляється лише в надмірно емоційно насичених контактах з оточенням. Таке зміщення життєвих орієнтирів відбувається внаслідок незадоволеності потреб безпеки та захисту в колі сім'ї і фрустрованості потреби належності до референтної

групи. Недовіра власному досвіду, поєднуючись з нестійкістю емоційної сфери стає передумовою формування несуїцидальних форм аутоагресивної поведінки молоді [5].

Разом з тим, передумовою аутоагресивної поведінки є стан дезадаптації, обумовлений міжособистісною взаємодією. К. Ясперс говорить про зв'язок феномену аутоагресії з особливостями сприйняття інших людей, так як на його думку факторами аутоагресії виступають нездатність особистості до соціальної адаптації, а також невміння міжособистісної взаємодії у соціумі [10, с.357-358].

Дослідження проводилось у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. До участі було залучено 60 студентів, що навчаються за напрямами підготовки «Філологія (англійська мова)», «Початкова освіта» та «Фізичне виховання і спорт» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра.

Для вивчення психологічних особливостей міжособистісних стосунків та схильності до аутоагресивної поведінки в юнацькому віці нами було обрано опитувальник самоставлення (В.В. Столін, С.Р. Пантілєєв) та методику «Незакінченні речення» (М. Сакса, С. Леві). При цьому індикаторами ауто агресивної поведінки для нас слугували високі показники за шкалою: «Самозвинувачення» та низькі показники за шкалами «Самоповага», «Самоприйняття», «Аутосимпатія» за методикою В.В. Століна, С.Р. Пантілєєва, а також «Ставлення до себе» та «Ставлення до майбутнього», «Почуття провини» за методикою «Незакінчені речення» М. Сакса, С. Леві.

Індикаторами проблемних міжособистісних стосунків для нас виступали низькі показники за шкалами «Очікуване ставлення інших», «Ставлення інших» (В.В. Столін, С.Р. Пантілєєв) та негативні ставлення до матері, батька, друзів, одногрупників, протилежної статі, виявлені за методикою «Незакінчені речення» М. Сакса, С. Леві.

Проаналізуємо результати, отримані за методикою «Опитувальник самоставлення» (В.В. Столін, С.Р. Пантілєєв).

Аналіз показав, що 70% досліджуваних за шкалою S (Глобальне самоставлення) в цілому позитивно ставляться до себе, приймаючи самого себе відносно незалежно від думки оточуючих. Разом з тим, у 13% досліджувана ознака не виражена, що може вказувати на загальну антипатію до самого себе та на негативний баланс оцінок своїх властивостей та якостей.

Варто звернутися до пояснення отриманих результатів з точки зору чотирьох шкал, які дають більш детальну картину самоставлення студентів. Аналізуючи результати за шкалою «Самоповага», можна визначити, що 42% досліджуваних вірять у свої сили, здібності, енергію, самостійність. Проте, 30% — навпаки недостатньо вірять у свої можливості та здібності. Їм притаманна думка, що події їх життя важко передбачити і визначаються загалом зовнішніми обставинами.

Також показники за шкалою «Аутосимпатія» свідчать, що 38% опитаних студентів схвалюють свою особистість. Разом з тим, 30% мають схильність зазначати у себе лише недоліки. Їм можуть бути характерні наступні реакції на себе: роздратування, презирство, винесення вироків самому собі, що може виступати передумовою ауто агресивної поведінки.

Результати за шкалою «Очікуване ставлення від інших» відображають, що більше половини досліджуваних, а саме 52% вважають, що інші в цілому ставляться до них позитивно. Проте, 18% очікують від інших переважно заперечення як їхніх внутрішніх переваг, так і їх зовнішності.

Дані за Шкалою «Самоприйняття» свідчать, що 42% опитуваних приймають себе такими якими вони є. Проте, у 18% досліджуваних дана ознака не виражена, вони часто звертають увагу на свої недоліки та слабкості, в них може проявлятися певний конфлікт з внутрішніми мотивами.

Як важливий індикатор схильності до аутоагресивної поведінки була взята шкала «Самозвинувачення». Було виявлено, що 25% студентів мають схильність до самопринижения, вони заперечують емоції на адресу свого «Я», можуть бачити лише недоліки та готові звинуватити себе у промахах та невдачах, що може поєднуватись з тенденцією до аутоагресії.

Аналіз установок за допомогою методики «Незакінчені речення» (М. Сакс, С. Леві) (див. рис. 1) показав, що 63% досліджуваних мають позитивні установки щодо батька. Разом з тим, 30% мають негативне ставлення до батька, що може свідчити про недостатнє спілкування та увагу з його сторони, низький авторитет батька або ж його занадто критичне ставлення. При цьому більшість негативних відповідей пов'язані з відсутністю батька у сім'ї. Проте, арто відзначити, що ставлення до матері діаметрально протилежне ставленню до батька. 92% досліджуваних вказали на дружні стосунки з матір'ю та взаємну довіру. Лише 3% вказують на наявність проблем у стосунках з матір'ю.

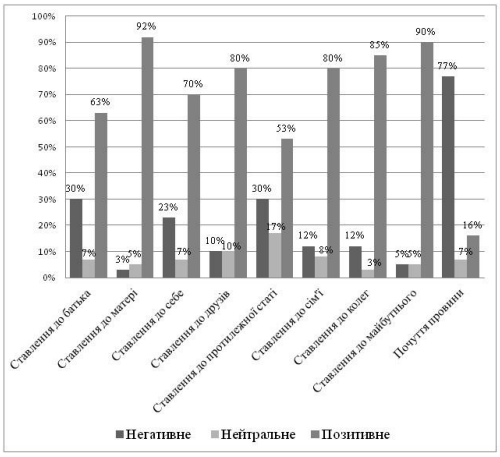

Рис. 1 Аналіз свідомих і несвідомих установок особистості (за допомогою методики «Незакінчені речення» М. Сакса, С. Леві)

Ставлення до сім'ї у 80% досліджуваних позитивне. Вони вважають, що вона у них дружня, доброзичлива та любляча. З боку батьків студенти відчувають позитивне ставлення, відчувають їх любов, вважаючи, що до них ставляться як до дорослих. Проте, 25% стверджують, що родина ставиться до них як до дитини. Разом з тим, 12% досліджуваних мають негативне ставлення до сім'ї. Вони часто знайомі їм сім'ї бачать неповними та нещасливими.

Також було визначено, що 23% досліджуваних мають негативне ставлення до себе. Що свідчить про невпевненість у собі та негативну оцінку своїх думок та вчинків, проявляють невпевненість у собі та своїх силах. Проте, 70% позитивно сприймають свою особистість. Тобто вони приймають себе з своїми як позитивними, так і негативними рисами.

Разом з тим, у 80% досліджуваних виявлено позитивне ставлення до друзів. Вони виражають до них довіру та впевнені, що друзі сумують за ними за їх відсутності. Проте, 10% демонструють негативне ставлення до товаришів.

Водночас, 85% досліджуваних також позитивно ставляться до своїх одногрупників. Вони викликають у них довіру, а також респонденти вважають, що з ними комфортно навчатися. Проте, 12% навпаки відчувають певний дискомфорт у спілкуванні з одногрупниками, не відчувають симпатії до них.

Також було оцінено ставлення до протилежної статі. Було виявлено, що 30% мають негативні установки щодо цього. Це може проявлятися в упередженому ставленні та стереотипах, недовірі, а також може бути спровоковано проблемними стосунками з батьками. Разом з тим, 53% досліджуваних все ж проявляють позитивне ставлення та готовність будувати стосунки з протилежною статтю.

Також важливим є ставлення до майбутнього, адже 5% опитаних вказали, що вбачають його негативним, недосяжним. Проте, 90% сподіваються на щасливе та світле майбутнє.

Разом з тим, 77% досліджуваних відчувають почуття провини стосовно своїх минулих вчинків. Таким чином може проявлятися покарання людиною самої себе.

Висновки. Отже, на основі аналізу літератури, було виявлено, що юнацький вік є сензетивний до формування тенденцій до аутоагресивної поведінки. Нереалізовані потреби в міжособистісному спілкуванні, незадоволеність міжособистісними стосунками, переживання самотності є вагомою передумовою виникнення аутоагресії.

За даними емпіричного дослідження бачимо, що більшість опитуваних позитивно ставиться до себе, характеризується значним рівнем аутосимпатії, самоповаги та самоприйняття. Проте, частина студентів не вірить в свої сили, має схильність до самозвинувачення та негативні очікування щодо ставлення з боку інших, не бачить майбутнього, що свідчить про проблеми психологічного здоров'я цих юнаків та дівчат. Ці прояви можуть трактуватись як індикатори аутоагресивної поведінки.

Водночас, на рівні міжособистісних стосунків опитуваних визначені, передусім, такі проблеми як негативне ставлення до батька, негативні очікування щодо стосунків з протилежною статтю, а також негативні стосунки з одногрупниками, що може слугувати передумовою самозвинувачення та аутоагресивної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. вузов. / Т.С. Абрамова. – 4-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 672 с.
2. Ильин Е.П. Психология общения и межиличностных отношений / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2013. – 576 с.
3. Коробка Л. Психологічне здоров'я людини в контексті здорового способу життя / Л. Коробка // Освіта регіону: Політологія, психологія, комунікації. Український науковий журнал. – 2011. – № 2. [Електронний ресурс] режим доступу: http://social-science.com.ua/article/489
4. Кулаков С.А. Оснвы психосоматики / С.А. Кулаков. – СПб.: Речь, 2003. – 288 с.
5. Ларіна Т.О. Соціально-психологічні передумови аутоагресивної поведінки молоді / автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / Т.О. Ларіна. – Київ, 2004. – 18 с.
6. Психологические аспекты профилактики аутоагрессивного поведения у обучающихся образовательных организаций: методичечкое пособие / сост.: В.В. Герасимва. – Казань: ИРО РТ, 2015. – 56 с.
7. Таранова Е.И. Семья как фактор, влияющий на формирование аутоагрессивного, суицидального поведения в подростковом возрасте / Е.И. Таранова // Научные ведомости. Серия Медицина. Фармация. – 2011. – №10 (105). Выпуск 14. – С. 44-50.
8. Сидоренко Ж. В. Особливості міжособистісних стосунків студентської молоді як передумова постановки життєвих завдань з психологічного здоров'я / Ж. В. Сидоренко. – Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки. – Херсон, 2016. – Вип. 6, Т. 2. – С. 155-160.
9. Шнейдман Э.С. Душа самоубийцы / Э.С. Шнейдман. – М.: Смысл, 2001. – 315 с.
10. Ясперс К. Общая психопаталогия / Карл Ясперс. – М.: Практика, 1997. – 1056 с.

УДК 373.5.091.33:78

Ю.М. Якімець, м. Львів Україна / Yu.M.Yakimets, Lviv
E-mail: jkimec@i.ua

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТУВАЛЬНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ-МЕХАНІКІВ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. *У статті проаналізовано структуру дипломного проекту та показано можливості підвищення ефективності його розроблення завдяки оптимізації змісту навчальної інформації, поетапного контролю із забезпеченням зворотного зв'язку, вчасного консультування викладача тощо.*

Запропоновано методику формування проектувальних умінь у майбутніх техніків-механіків автотранспортної галузі у процесі підготовки до дипломного проектування, яка передбачає два аспекти: змістовий, що стосується відбору знань, і управлінський, який відображає організацію підготовки. Обґрунтовано відповідні методичні засади та висвітлено основні етапи реалізації авторської методики, зокрема аналіз залишкових знань з базових дисциплін, вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності», практичні роботи, перевірка ментальних карт тощо.

Ключові слова*: дипломне проектування, методика, проектувальні уміння, технік-механік, автотранспортна галузь.*

Annotation. *The article analyzes the structure of the diploma project and shows the possibilities of increasing the efficiency of its development by optimizing the content of educational information, phased control with provision of feedback, timely teacher counseling, etc.*

The methodology of formation of designing skills for future mechanics of motor transport industry in the process of preparation for graduation design is proposed, which involves two aspects: content related to the selection of knowledge, and managerial, which reflects the organization of training. The methodology of forming

© Ю.М. Якімець, 2018